

Maria Malec

Formy skrócone staropolskich imion dwuczłonowych oraz rodzime imiona odapelatywne nadawane jako imiona samodzielne w XX wieku

Imiennictwo rodzime pochodzenia słowiańskiego obejmowało w okresie staropolskim trzy typy morfologiczne: a) imiona dwuczłonowe, b) pochodzące od nich imiona skrócone, rozszerzone najczęściej sufiksem, c) imiona odapelatywne, najczęściej jednotematowe. Należy zaznaczyć, że motywacja niektórych imion z grupy b) i c) jest niejednoznaczna, np. Miłosz może pochodzić od imion dwuczłonowych typu *Milogost*, *Milosław* lub od przymiotnika *miły*.

Imiona rodzime wszystkich typów są dobrze poświadczane w staropolskich źródłach historyczno-językowych¹. Obok nich występowały przejmowane wraz z religią i kulturą chrześcijańską zapożyczone imiona chrześcijańskie związane z kultem świętych. Te ostatnie, propagowane przez duchowieństwo świeckie i zakonne, wypierały stopniowo imiona rodzime i ostatecznie zwyciężyły na przełomie XV i XVI wieku. Tendencja, aby na chrzcie nadawać dzieciom imiona świętych, była później wspierana zaleceniami soboru trydenckiego (1545–1563). Odtąd imiona rodzime, z nielicznymi wyjątkami, idą w zapomnienie na z górą dwa wieki, dopiero na przełomie XVIII i XIX wieku następuje ich renesans, próba świadomego ich przywracania z powodów patriotycznych po utracie przez Polskę niepodległości. Działalność ta była związana z ogólniejszą tendencją zwrócenia się ku przeszłości narodowej. Historycy odkrywali staropolskie piśmiennictwo, dokumenty prawne, kroniki, a w nich zapisane dawne rodzime imiona. Przywracano najczęściej dostojne imiona dwuczłonowe typu *Bolesław*, w mniejszym stopniu pochodzące od nich skrócenia typu *Bolek* oraz imiona odapelatywne, jak *Szczesny* i *Żegota*.

O imionach dwuczłonowych nadawanych w Polsce w XX wieku pisałam niedawno². Obecnie pragnę przedstawić pozostałe typy rodzimych imion staropolskich,

¹ Por. *Słownik staropolskich nazw osobowych*, t. I–VI, red. W. Taszycki, 1965–1983; t. VII, red. M. Malec, Wrocław 1984–1987.

² Por. M. Malec, *Staropolskie imiona dwuczłonowe w XX wieku. Dziedzictwo i innowacje*, „Onomastica”, t. L: (2005) 2006, s. 217–236.

tj. derywaty od imion dwuczłonowych i imiona odapelatywne. Były one bowiem także przywracane i proponowane w kalendarzach XIX wieku jako samodzielne imiona, jednak w nieporównanie mniejszej liczbie niż imiona dwuczłonowe. W najdawniejszym Kalendarzu imion słowiańskich, opublikowanym w roku 1827³, wystąpiło kilkanaście tego rodzaju imion, męskich i żeńskich, por.:

Bogusz, Bolesta, Bronisz, Czech, Jarost, Lech, Miłost, Miłosz, Mir, Radost, Radwan, Sławisz, Szczęsny; żeńskie: Bogna, Boguśna (stp. Boguszna), Radochna, oraz w stp. niepotwierdzone: Lutona, Myślenna, Radna, Sławenna.

Interesuje nas pytanie, jakie miejsce tego typu imiona zajmowały w zasobie imion XX wieku, jaka była częstotliwość ich nadawania, czym się tłumaczy znaczna popularność niektórych z nich.

Podstawowym źródłem obserwacji jest *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*⁴, opracowany na podstawie danych Rządowego Centrum Informatycznego PESEL, według stanu na kwiecień 1994 roku. Podaje on ogólną liczbę osób noszących dane imię oraz liczbę nosicieli imienia w poszczególnych województwach. Informuje ponadto o liczbie nosicieli danego imienia urodzonych w kolejnych dziesięcioleciach, począwszy od urodzonych przed rokiem 1920. Dane dotyczą oczywiście osób żyjących w roku 1994. Nie mamy wiadomości o imionach osób, które się urodziły w wieku XX, ale zmarły przed rokiem 1994.

Imiona męskie

Przegląd imion męskich omawianego typu nadanych w XX wieku według danych SIW Imiona, które mają poświadczenia w źródłach staropolskich⁵, w układzie frekwencyjnym:

Leszek 153 626 nosicieli; Lech 3314 // Lechu 2; Miłosz 7364; Zbyszek 1162 // Zbyszko 991; Mieszko 909; Bogusz 644; Sławek 357; Milan 299; Jarek 151; Sławosiz 126; Szczęsny 124; Radek 77; Lew 64; Mirek 44; Wojtek 27; Stojan 24; Przemko 18; Zawisza 18; Bolko 17; Jarosz 16; Doman 14; Danisz 12; Żegota 12; Radosz 11; Sławko 11; Mirko 10; dalej: Leszko, Szulim (stp. Sulim), Zbych po 9; Przemek, Radost po 7; Czech, Lubosz, Mirosz po 6; Milen, Miłko po 5; Bogumin, Miroń po 4; Miłko, Piast, Radwan, Włodek po 3; Bożen, Lubian, Radowan, Sławik, Stach, Stanko po 2; dalej jednostkowe przykłady: Borzęta, Bożęta, Bożko, Jarost, Lubek, Lubien, Mieszek, Mitun, Mir, Radko, Radzim,

³ Kalendarz imion słowiańskich ukazał się w Dodatku do Przewodnika Warszawskiego z 1827 roku. Został on przedrukowany w J.S. Bystronia *Księżde imion w Polsce używanych*, Warszawa 1938, s. 367–373.

⁴ *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, wyd. K. Rymut, Kraków 1995 (dalej SIW).

⁵ Por. *Słownik staropolskich nazw osobowych*, op. cit., oraz opracowania: M. Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław 1982; A. Cieślakowa, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław 1990.

Samek, Skarbosz, Stacho, Stachura, Stan, Staszko, Stojko, Witosz, Wojan, Zdzieszko, Żelik, Żelo.

Ponadto nadano w XX wieku pewną liczbę imion, które reprezentują omawiane typy, lecz nie zostały w średniowieczu filologicznie potwierdzone, a niektóre z nich zawierają elementy innowacyjne w stosunku do swych staropolskich prototypów, por.:

Sław 15 nosicieli; Jaros, Sławiusz po 6; Milko, Radiusz, Stanis po 5; Miłan, Przemyk, Radeusz, Sławczo po 4; Miros, Rados, Sławin po 3; Bożen, Jar, Lubin po 2; dalej pojedyncze przykłady: Bolesty, Dobrzenko, Lubieusz, Milano, Mileciej, Milek, Mirus, Przemiesz, Sławasz, Sławeniusz, Sławent (= Sławęt), Sławian, Sławon, Stoil, Witos, Włod, Włoszo, Zbycho, Zdzis, Żelko.

Przedstawione wyżej imiona, nadawane w XX wieku, są najczęściej derywatami od imion dwuczłonowych, z podstawą skróconą do jednego tematu lub jego fragmentu, w kilku wypadkach do pierwszego członu i fragmentu członu drugiego. Oto tematy i pierwiastki hipokorystyczne występujące w przedstawionych imionach w układzie alfabetycznym:

Bog- (: imion typu Bogusław, Chwalibog), **Bogum-** (: Bogumił), **Boł-** (: Bolesław), **Borz-** (: Borzogniew), **Boż-** (: Bożydar), **Cze-** <*Czest- (: Czesław), **Dan** (: Bogdan), **Dobr-** (: Dobrogost), **Jar-** (: Jarosław), **Le-** < *Lści-, por. stczes. Lsti- (: stczes. Lstimir), **Lub-** (: Lubomir), **Mie-** < Mieci- (: Miecisław), **Mił-** (: Miłogost, Bogumił), **Mir-** (: Mirosław, Sulimir), **Przem-, Przem-** (: Przemysł), **Rad-** (: Radosław, Domarad), **Skarb-** (: Skarbimir), **Sław-** (: Sławomir, Bogusław); **Stan-, Sta-** (: Stanisław), **Stoi-, Stoj-** (: Stoigniew, Stojgniew), **Sul-** (: Sulimir), **Wit-** (: Witosław); **Włod-, Wło-** (: Włodzimir), **Wojt-** (: Wojciech : ps. *Voj-těchъ), **Zby-** (: Zbygniew), **Zdzie-** (: Zdziesław), **Żeli-** (: Żelibor).

Formantem mogą być końcówki paradygmatu, głównie jednak sufiksy. A oto przegląd powyższych imion według tworzących je formantów, prostych i złożonych:

-**o**: Jar, Mir, Sław, Stan, Włod; -**o**: Żelo; -**ch**: Czech, Lech, Stach, Zbych; -**cho**: Stacho, Zbycho; -**ch-ura**: Stachura; -**szo**: Włoszo; -**sz-ek**: Leszek, Mieszek, Zbyszek; -**sz-ko**: Leszko, Mieszko, Staszko, Zbyszko, Zdzieszko; -**asz**: Sławasz; -**isz**, -**is**: Danisz // Stanis, Zdzis; -**osz**, -**os**: Lubosz, Miłosz, Mirosz, Radosz, Skarbosz, Witosz // Jaros, Miros, Rados, Witos; -**usz**, -**us**: Bogusz // Mirus; -**k**: Przemyk (: Przemysł); -**ek**: Jarek, Lubek, Mirek, Przemek, Radek, Samek, Sławek, Włodek, Wojtek; -**ek**: Milek; -**ko**: Milko, Mirko, Przemko, Radko, Sławko, Stanko; -**'ko**: Bolko, Bożko, Milko, Stojko, Żelko; -**ik**: Sławik; -**ł**: Stoil (: Stoigniew); -**im**: Sulim; -**an**: Miłan; -**'an**: Lubian, Milan, Sławian, Stojan, Wojan, -**'ano**: Milano; -**en**: Bożen, Lubien, Milen; -**en-ko**: Dobrzenko; -**in**: Bogumin, Lubin, Sławin; -**on**: Sławon; -**oń**: Miroń; -**un**: Miłun; -**esty**: Bolesty; -**ost**: Jarost; -**ęł**: Sławent (!); -**ęta**: Borzęta, Bożęta.

W części sufiksальной wystąpiły elementy innowacyjne. Spotykane są imiona z sufiksami -**is**, -**os**, -**us** zamiast -**isz**, -**osz**, -**usz**, por.: *Stanis*, *Zdzis*; *Jaros*, *Miros*, *Rados*, *Witos*; *Mirus*. Można je objaśnić jako objaw mazurzenia. Imiona z końcowym -**s** zamiast -**sz** wystąpiły najliczniej na terenie gwar mazurzących, w województwie

ciechanowskim – 13 razy, poza tym w katowickim 3, bydgoskim 2, koszalińskim 1 i warszawskim 1. Jednostkowym zjawiskiem jest przekształcenie sufiksu *-esta* na *-esty* w imieniu *Bolesty* (: stp. *Bolesta*), jest to może nawiązanie do pluralnej formy nazwy herbowej *Bolesty* lub analogia do imion zapożyczonych o odmianie przymiotnikowej typu *Wincenty*.

Innego rodzaju modyfikacją jest użycie formantów wyabstrahowanych z zakończeń zapożyczonych imion chrześcijańskich, por.:

- eusz: Lubieusz, Radcusz, Przemeusz, na wzór imion typu *Mateusz*;
- iusz: Radiusz 5, Sławiusz, Sławeniusz (!) (: Sławien), na wzór imion typu *Mariusz*;
- czo: Sławczo, na wzór derywatów typu *Janczo*, *Hanczo*.

Wystąpiły też nieliczne derywaty odczasownikowe z tematami niespotykanymi w imionach dwuczłonowych, z przyrostkami:

- an: Radowan // Radwan (: radować się); -isza: Zawisza (o podstawie niepewnej, może: stp. *zawiścić* 'zazdrościć' lub: *zawić*, *zawity* 'ostateczny, nieodwołalny')⁶; -ota: Żegota (: stp. *žec*, *žęę* 'palić', w XIX wieku odpowiednik imienia Ignacy)⁷.

Przez wyrazy pospolite są motywowane imiona:

Lew (: ap. *lew*), semantyczny odpowiednik łac. imienia *Leo*, *Leonis*;

Piast (może: stp. *piastować* 'troszczyć się, mieć staranie'); dzisiejsze imię *Piast*, trzykrotnie nadane w XX wieku, nawiązuje do postaci mitologicznej o tym imieniu występującej w podaniu o początkach dynastii piastowskiej)⁸;

Szczęsny (: stp. *szczęsny* 'szczęśliwy, uszczęśliwiony, pomyślny'), imię to było już w średniowieczu zestawiane z łac. imieniem *Feliks* i niem. *Selig*.

Omówienie imion męskich najczęściej nadawanych

Imię *Leszek*, w tym zbiorze najczęściej nadawane, zajmuje 85. miejsce na liście rankingowej stu najczęściej używanych polskich imion⁹. Jego frekwencja ma tendencję wzrostową do lat sześćdziesiątych XX wieku, por.:

do lat 20. imię *Leszek* nadano 170 razy, w latach 30.: 2501, w latach 40.: 7176, w latach 50.: 17 244, w latach 60.: 54 597, później łagodnie spada, w latach 70.: 38 887, w latach 80.: 21 950, w latach 90.: 10 315, od 1990 do 1994 roku: 786.

⁶ O pochodzeniu i konotacjach związanych z n. os. *Zawisza* pisała A. Cieślukowa w artykule *Portret nazwy osobowej Zawisza*, [w:] *Antroponimia słowiańska*, red. E. Wolnicz-Pawłowska, J. Duma, Warszawa 1996, s. 75–82.

⁷ Por. A. Cieślukowa, *Czy staropolski Żegota to Ignacy?*, „Onomastica”, t. XXV: 1980, s. 115–122.

⁸ O pochodzeniu imienia *Piast* pisano wiele na przełomie XIX i XX wieku (A. Brückner, K. Potkański, S. Wojciechowski), później A. Gieysztor w *Słowniku starożytności słowiańskich*, t. IV, 1970, s. 70–71, ostatnio A. Bańkowski w artykule *Imiona przodków Bolesława Chrobrego*, „Onomastica”, t. XXXIV, 1989, s. 103–138, oraz polemicznie: J. Banaszekiewicz, *O pomysłach etymologiczno-historycznych p. Andrzeja Bańkowskiego* [...], „Onomastica”, t. XXXVII: 1992, s. 262–271.

⁹ Por. K. Skowronek, *Współczesne nazwisko polskie*, Kraków 2001, s. 197, Tab. 3.5.

Imię to jest znane w średniowiecznej historiografii polskiej, nosiło je kilku książąt piastowskich, np. książę krakowski i sandomierski *Leszek Biały* (1186/1187–1227), książę łęczycki, sieradzki, krakowski i sandomierski *Leszek Czarny* (ok. 1241–1288). Niekiedy występowało wymiennie z imieniem *Lestek*. Objawia się je najczęściej jako derywat od imion dwuczłonowych z pierwszym członem *Lści-* od ps. **lbstiti* 'działać podstępnie', nienotowanych w polszczyźnie, ale poświadczonych w antroponimii staroczeskiej: **Lstibor*, *Lstimir*¹⁰. Później było też pojmowane jako spieszczenie imion *Lech* i *Leonard*. Popularność imienia *Leszek* w XX wieku jest, wydaje się, związana z tradycją jego książęcych nosicieli w średniowieczu, znanych każdemu z lekcji historii. W XX wieku imię *Leszek* otrzymało wiele znanych osób, jak np. poeta i krytyk literacki *Leszek Serafinowicz* (1899–1956), pseud. Jan Lechoń; filozof, esseista i publicysta *Leszek Kołakowski* (ur. 1927); językoznawcy: *Leszek Moszyński* (1928–2006), *Leszek Bednarczuk* (ur. 1936), aktor *Leszek Herdegen* (1929–1980), poeta, kompozytor i śpiewak *Leszek Długosz* (ur. 1941), dziennikarz *Leszek Mazan* (ur. 1942).

Nadawanie imienia *Lech*, drugiego na naszej liście frekwencyjnej (39 314 nosicieli), ma również tendencję wzrostową do lat sześćdziesiątych, por.:

do lat 20. imię *Lech* nadano 138 razy, w latach 30.: 1148, w latach 40.: 3456, w latach 50.: 11 991, w latach 60.: 16 712, potem jego częstotliwość maleje, w latach 70.: 3523, w latach 80.: 1265, w latach 90.: 1049, od 1990 do 1994 roku: 32.

Lech jest według legendy imieniem praojca Polaków, brata Czecha i Rusa, mitologicznych założycieli państwa czeskiego i ruskiego. Podanie o Lechu pojawia się w *Kronice wielkopolskiej* z (XIII) XIV–XV wieku, jest powtarzane przez Jana Długosza w *Annales*, jest następnie częstym motywem literackim w polskim piśmiennictwie. Można je objaśnić językowo jako formę hipokorystyczną od imion typu **Lstibor* 'podstępnie walczący, przebiegły', niemniej jest to tylko jedna z hipotez¹¹. Przyczyną renesansu tego imienia w XIX wieku i znacznej jego popularności w zasobie imion dwudziestowiecznych może być ożywienie w pewnych okresach uczuć patriotycznych i pamięci o podaniach związanych z tworzeniem się polskiej państwowości. Do znanych osób, które otrzymały to imię w XX wieku, należą: historyk, eseista i publicysta *Leon Lech Beynar* (1909–1970), pseud. *Paweł Jasienica*, autor *Polski Piastów* (1960) i *Polski Jagiellonów* (1963); wybitny historyk sztuki *Lech Kalinowski* (1920–2004); były prezydent RP *Lech Wałęsa* (ur. 1943), laureat Pokojowej Nagrody Nobla; obecny prezydent RP *Lech Aleksander Kaczyński* (ur. 1949).

Obok formy *Lech* dwukrotnie pojawiła się postać *Lechu*, nadana w latach sześćdziesiątych w województwach kaliskim i poznańskim. Jest to gramatyczna forma

¹⁰ Por. J. Svoboda, *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha 1964, s. 78. O pochodzeniu imion *Leszek*, *Lestek* pisał m.in. S. Urbańczyk w *Słowniku starożytności słowiańskich*, t. III: 1967–1968, red. W. Kowalenko et al., Wrocław s. 48.

¹¹ Por. K. Ślaski, *Lech – eponim*, [w:] *Słownik starożytności słowiańskich*, op. cit., s. 31–32.

wołacza w funkcji mianownika. Użycie w mianowniku końcówki wołacza *-u* obejmuje w gwarach małopolskich i wielkopolskich nazwy osobowe deminutywne zakończone na spółgłoskę miękką oraz *-ch*, np. *Józiu, Stachu*¹². Imię *Lechu* zostało tu podciągnięte pod wzorzec *Stachu*.

Największa popularność imienia *Miłosz* (ogólna frekwencja 7364 nosicieli) przypada na lata 70. do 80.: 1498, w latach 90.: 4082, od 1990 do 1994 roku: 1382. Można zaryzykować tezę, że ma to związek z ówczesną popularnością – w czasach Solidarności – osoby i poezji Czesława Miłosza.

Trzecie na naszej liście rankingowej imię w dwóch wersjach *Zbyszek* (1162) // *Zbyszko* (991) to z pochodzenia derywaty od imion dwuczłonowych typu *Zbygniew* (dziś niepoprawnie *Zbigniew*), *Zbysław* (*Zby-* : *zbyć, zbyć się* ‘uwolnić się od czegoś’). Swą popularność jako imiona samodzielne zawdzięczają bohaterowi literackiemu, którym jest *Zbyszko* z Bogdańca, niezwykle barwna postać w *Krzyżakach* Henryka Sienkiewicza. Powieść ta w wydaniu książkowym ukazała się w roku 1910, była wielokrotnie wznawiana, także tuż po drugiej wojnie światowej w roku 1945, i cieszyła się wielką poczytnością. Imię w formie *Zbyszko* jest nadawane przez cały wiek XX, podobnie w formie *Zbyszek*, która osiąga największą liczbę nadań w latach 40. do 50: 263, w latach 60.: 488, w latach 70.: 171.

Następne w kolejności rankingowej imię *Mieszko* (909 nosicieli) było imieniem pierwszego historycznego władcy Polski Mieszka I (zm. 992), który przez akt przyjęcia chrztu wprowadził nasz kraj w obręb chrześcijańskiej kultury Zachodu. Imię to jest przypuszczalnie zdrobnieniem dwuczłonowego imienia *Mieciśław*, przerebionego później, z powodu nieprzejrzystej etymologii, na *Mieczysław*¹³. Największa popularność imienia *Mieszko* przypada na lata osiemdziesiąte i dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku, kiedy to nadano je 528 razy. Trudno nie widzieć tu związku z ówczesnymi nastrojami patriotycznymi w czasach Solidarności i stanu wojennego.

Imiona żeńskie

Imiona żeńskie były w źródłach średniowiecznych notowane rzadziej niż imiona męskie, kobiety bowiem miały w tamtym czasie mniejszy dostęp do życia publicznego i czynności prawnych. Dlatego też dość liczne imiona żeńskie omawianego

¹² Pisał o tym zjawisku J. Zaleski w obszernym artykule pt. *Wołacz w funkcji mianownika w imionach męskich i rzeczownikach pospolitych (formy typu Józiu, Stasiu; wujciu, dziadziu)*, „Język Polski”, t. XXXIX: 1959, s. 32–50; por. też A. Zaręba, *Polskie imiona ludowe*, „Onomastica”, t. III: 1957; przedruk [w:] *idem, Pisma polonistyczne i slawistyczne*, Warszawa – Kraków 1983, s. 422–424.

¹³ Imię pierwszego władcy poświadczone w najdawniejszych kronikach w różnych wersjach budziło zainteresowanie historyków i językoznawców, było też rozmaicie odczytywane i interpretowane (zajmowali się nim m.in. T. Lehr-Spławiński, J. Otrębski, M. Rudnicki); do formy *Mieczysław* por. M. Malec, *Staropolskie imiona dwuczłonowe w XX w. ...*, *op. cit.*, s. 223.

typu, nadawane w XX wieku, są w niewielkiej liczbie poświadczony w źródłach staropolskich, por.:

a) Imiona żeńskie odnotowane w źródłach staropolskich i nadane w XX wieku, w układzie frekwencyjnym:

Luba 2770; Bogna 2078; Dobrochna 393; Dobrawa 153; Dąbrówka 116; Sławka 21; Mirka 7; Świętochna 5; Dobruchna, Miłka po 4; Bożana, Miłosza po 3; Bogusza, Ludka, Miłochna, Radochna, Stanka, Złota po 2; dalej pojedyncze przykłady: Bronka, Dobruszka, Jarochna, Rzepicha, Zbyszka.

b) Imiona żeńskie omawianego typu nadane w XX wieku, w staropolszczyźnie nieodnotowane, zawierające liczne elementy innowacyjne:

Bożena 231 979; Milena 22 036; Bożenna 11 065; Jagoda 6232; Nadzieja 6200; Sława 758; Mira 400; Malina 246; Milenia 58; Leszka 57; Sławina 48; Bożentyna 35 // Bożętna 2; Szczęśna 32; Millena 30; Miła 28; Lubina 26; Borżenna 15; Bożanna, Miła, Wiara po 13; Sławentyna 12 // Sławętna 1; Bronia 8; Bojana, Borżyna, Mirka, Sławena, Sławonia po 7; Bożenka, Millenia, Sławia, Stojanka po 6; Miłka 5; Bogunia, Bożyna, Dalena, Lubosza, Miliana po 4; Borżanna, Brata, Lubica, Lubka, Miłanka, Milenna, Stojana, Wielina po 3; Bogumina, Bogutyna, Bożenia, Dobrzyń, Jagódka, Jarka, Miłana, Miłana, Miłona, Radojka, Radomia, Sławianna, Sławuta, Sobina, Wisła, Władzia po 2; pojedyncze przykłady: Bogdunia, Bogdusia, Bogdyna, Bogdzia, Bogina, Bogini, Bogonia, Borka, Boża, Bożelika, Bożyma, Bronka, Cieszyna, Czecha, Czechna, Jarona, Lecha, Lubana, Lubiana, Lubna, Lubowa, Lubusza (por. stczes. Lubusza // Libusza), Ludmina, Malinka, Mieruta, Mieszka, Milanna, Milecina, Milentyna, Milesza, Milusza, Milania, Miruta, Radka, Radość, Radwana, Sławiana, Sławosza, Słoneczko, Stania, Stasia, Stojka, Stonia, Wesola, Wojana, Wola, Zima, Złotula.

Cytowane wyżej imiona żeńskie są motywowane przez: a. męskie imiona skrócone i odapelatywne, b. żeńskie imiona dwuczłonowe, c. wyrazy pospolite.

a. Imiona żeńskie derywowane od męskich, wyżej analizowanych:

– za pomocą zmiany paradygmatu, z końcówką nom. sg. -a: *Czecha* 1 nosicielka (: im. męskiego *Czech* 6 nosicieli), *Lecha* 1 (: *Lech* 39 314), *Bogumina* 2 (: *Bogumin* 4), *Bojana* 7 (: *Bojan* 12), *Lubosza* 4 (: *Lubosz* 16), *Milana* 2 (: *Milan* 299), *Radwana* 1 (: *Radwan* 3), *Sławiana* 1 // *Sławianna* 2 (: *Sławian* 62), *Stojana* 3 (: *Stojan* 24), *Szczęśna* 32 (: *Szczęśny* 124), *Wojana* 1 (: *Wojan* 1); -'a: *Radomia* 2 (: stp. *Radom*);

– z derywacją sufiksalną wymienną: -ka (: -ek, -ko): *Leszka* 57 (: *Leszek* 153 626), *Mieszka* 1 (: *Mieszko* 909);

– z derywacją sufiksalną dodatnią: -ka: *Milanka* 3 (: *Milan* 299), *Radojka* (: stp. *Raduj*, ze zmianą *o > u*, przed *j*), *Stojanka* 6 (: *Stojan* 24), -ina: *Milecina* 1 (: stp. *Mileta*, ze zmianą *ę > e*); -yna (po spółgłosce twardej): *Bogutyna* 2 (: stp. *Boguta*), *Bożentyna* 35 // *Bożętna* 2 (: *Bożęta* 1), *Milentyna* 1 (: stp. *Mileta*), *Sławentyna* 12 // *Sławętna* 1 (: stp. *Sławęta*);

– ze zmianą rodzaju: staropolskie imiona męskie *Miruta*, *Sławuta* wystąpiły w XX wieku jako imiona żeńskie: *Miruta* 1 // *Mieruta* 1, *Sławuta* 2.

b. Żeńskie imiona skrócone od żeńskich imion dwuczłonowych zawierają następujące tematy spotykane w pierwszym lub drugim członie dwuczłonowych imion żeńskich nadawanych w XX wieku (w nawiasie podano liczbę ich nosicieli):

Bog- (: Bogumiła 69 572), **Bogd-** (: Bogdana 1206), **Borz-, Bor-** (: Borzysława 14, sp. Dalebora), **Boż-** (: Bożesława 21), **Brat-** (: Bratumiła 13), **Bron-** (: Bronisława 98 701), **Ciesz-** (: Cieszysława 12), **Cze-** (: Czesława 93 991), **Dal-** (: stp. Dalebora), **Dobr-** (: Dobromiła 301), **Jar-** (: Jarosława 2084), **Lub-** (: Lubomira 1555), **Lud-, Ludm-** (: Ludmiła 8165), **Mił-** (: Miłosława 297), **Mir-** (: Mirosława 82 274), **Rad-** (: Radosława 602), **Sław-** (: Sławomira 5428, Mirosława 82 274), **Śn-** (: Śniega 2), **Sob-** (: Sobiesława 24), **Stan-, Sta-** (: Stanisława 333 176), **Stoj-, Sto-** (: Stoisława 1), **Wiel-** (: Wielisława 445), **Wład-** (: Władysława 142 831), **Wol-** (: Wolimira 1), **Zby-** (: Zbysława 81).

Omawiane imiona żeńskie z powyższymi tematami utworzono za pomocą następujących formantów, prostych i złożonych:

-a: Bogda, Brata, Luba, Miła, Mira, Sława; -'a: Bogdzia, Boża, Bronia, Miła, Sławia, Stania, Władzia, Wola; -ch-na: Czechna; -och-na: Dobrochna, Jarochna, Miłochna, Radochna, Świętochna; -uch-na: Dobruchna; -osza: Miłosza; -sza: Bogusza, Stawsza // -sia: Stasia; -szka: Zbyszka; -usza: Bogdusza, Lubusza; -usz-ka: Dobruszka; -'usza: Milusza; -ka: Borka, Bronka, Lubka, Ludka, Miłka, Mirka, Radka, Sławka, Stanka; -'ka: Miłka, Stojka; -ania: Milania; -'ana: Bożana; -ena, -enna: Bożena // Bożenna, Dalena, Milena // Millena // Milenna, Sławena (!); -enia: Milenia // Millenia; -ina // -'yna: Borzyna, Bożyna, Cieszyna, Dobrzyzna, Lubina, Ludmina, Sławina, Sobina, Wielina; -na: Bogna; -onia: Bogonia, Sławonia; -unia: Bogd-unia, Bogunia; -yna: Bogdyna.

Elementami innowacyjnymi w imionach żeńskich są:

- podwojenia spółgłosek //: *Millena* 30, *Millenia* 6 (: Milena); *nn: Borzanna* 3, *Borzenna* 15, *Bożanna* 13, *Bożenna* 11 065, *Milanna* 1, *Milenna* 3, *Sławianna* 2 (: Borzana, Borzena, Bożana, Bożena, Milana, Milena, Sławiana);
- przyrostek -yna (po spółgłosce twardej): *Bogdyna*, *Bogutyna*, *Bożętyna*, *Milentyzna*, *Sławętyzna*, oraz -ina po spółgłosce twardej: *Bogina*;
- pisownia samogłoski nosowej ę przez *en*: *Bożętyzna* 35 razy, *Milentyzna* 1, *Sławętyzna* 12;
- przyrostek -lika: *Bożelika* 1, wyabstrahowany zapewne z zakończenia częstego imienia *Andżelika* (5 778), *Angelika* (33 742);
- imię *Wisła*, które jest – wydaje się – nietypowym derywatem od imienia *Wisława*.

c. Imiona żeńskie motywowane przez wyrazy pospolite.

Imiona *Dobrawa* i *Dąbrówka*, zapisane w najstarszych kronikach, odnoszą się do księżniczki czeskiej – żony Mieszka I i matki Bolesława Chrobrego. Zapis *Dobrawa* pochodzi z *Kroniki Thietmara* (z XI wieku), forma *Dąbrówka* (stp. *Dąbrowka*) jest poświadczona w źródłach z XII–XIII wieku oraz w późniejszych kopiach, które zawierają też dalsze warianty tego imienia: *Dobrowka* oraz *Dubrowka* i *Dubrawka*, a także *Dobrochna*¹⁴. W dyskusji nad pochodzeniem tego imienia rozważa się moty-

¹⁴ Por. *Słownik staropolskich nazw osobowych...*, op. cit., s.v.

wację przez przymiotnik *dobry* oraz *dąbr-*, stczes. *dubr-*, ps. **dǫbrъ* o przypuszczalnym pierwotnym znaczeniu ‘ciemny’ (później ‘dąb, las dębowy’)¹⁵. Imię *Dobrawa* nosiły pod koniec XX wieku 153 osoby. Najczęściej nadawano je w latach od 70. do 80.: 40 razy, w latach 90.: 98 razy; podobnie imię *Dąbrówka* miało w tym czasie 116 nosicielek, nadawano je najczęściej w latach 60. do 70.: 19 razy, w latach 80.: 30, w latach 90.: 48.

Z podania dynastycznego o Piaście pochodzi imię małżonki Piasta – *Rzepicha* (w innych rękopisach zwanej Rzepką lub Rzepicą)¹⁶, motywowane przez rzeczownik *rzepa* i utworzone za pomocą przyrostka *-icha*. Nadano je jeden raz w latach dwudziestych.

Imiona: *Wiara* (13 nosicielek), nadawane do lat 40., *Nadzieja* (6200, najwięcej w białostockim – 3402), najczęściej nadawane do lat 40., *Nadziejanna* 1, *Miłość* 2, są prawdopodobnie przyswojeniami imion prawosławnych *Wiera*, *Nadieżda*, *Lubow*. W drugiej połowie XX wieku nie były już w Polsce nadawane.

Imię *Jagoda* ma pod koniec ubiegłego wieku 6232 nosicielki, pojawia się od lat trzydziestych ubiegłego wieku, najczęściej nadawano je w latach 80. do 90.: 3598, od 1990 do 1994 roku: 2160. Jest to imię motywowane przez rzeczownik *jagoda* ‘rodzaj owocu’. W mowie potocznej było też używane jako zdrobnienie imion *Agnieszka* i *Jadwiga*.

Imię *Malina*, notowane w średniowieczu, może pochodzić od rzeczownika *malina* ‘nazwa owocu i krzewu’ lub od przymiotnika *mały* z przyrostkiem *-ina*. Pod koniec ubiegłego wieku nosiło je 246 kobiet.

Na koniec odnotujmy jednostkowe przykłady imion motywowanych przez rzeczowniki: *Bogini* 1 (: bogini), *Radość* 1 (: radość), *Słoneczko* 1 (: słoneczko), i przez przymiotniki: *Wesoła* 1 (: wesoły), *Złota* 2, *Złotula* 1 (: złoty).

Podsumowanie

Rodzime derywaty od imion dwuczłonowych i rzadsze imiona odapelatywne stanowią w XX wieku niewielki procent zasobu imion oficjalnie w Polsce używanych. Zaledwie dwa z nich znalazły się w zbiorze 100 najczęściej w Polsce nadawanych imion, *Bożena* na 57 miejscu i *Leszek* na 85. Część z nich ma dokładne, filologicznie potwierdzone odpowiedniki w imiennictwie staropolskim, część – mimo braku staropolskich poświadczeń – odzwierciedla dobrze dawny typ strukturalny i ma oparcie w imionach dwuczłonowych, niektóre z nich wykazują elementy innowacyjne, jak nowe sufiksy *-eusz*, *-iusz*, *-lika*, np.: *Radeusz*, *Sławiusz*, *Bożelika*, podwojenia spółgłosek, np. *Bożenna*, *Milenna*, nieortograficzną pisownię *en* zamiast *ę*,

¹⁵ Pierwotne brzmienie i etymologia imienia żony Mieszka I były przedmiotem dyskusji, por. T. Lehr-Splawiński, *Dąbrówka czy Dobrawa*, „Język Polski”, t. XVII: 1932, s. 104–109.

¹⁶ Por. *Słownik staropolskich nazw osobowych...*, *op. cit.*, s.v.

np. *Bożentyna* zamiast *Bożętyna*. Między zbiorem rodzimych imion męskich omawianego typu a zbiorem imion żeńskich istnieją pewne różnice. Większa liczba imion męskich niż żeńskich ma odpowiedniki w źródłach staropolskich. Wiąże się to, jak zaznaczyłam wyżej, z faktem, że kobiety miały w tamtych czasach mniejszy udział w życiu społecznym i czynnościach prawnych. Wyraźniej zaznacza się w nadawaniu imion męskich niż żeńskich motywacja patriotyczna, kilka imion męskich nawiązuje do podań o początkach państwa polskiego i do najdawniejszych imion książęcych, jak *Lech*, *Leszek* – najczęściej w tym zbiorze nadawane, oraz rzadkie i jednostkowe *Piast*, z żeńskich: *Rzepicha*, *Dobrawa*, *Dąbrówka*. Imiona żeńskie omawianego typu mogą pochodzić od imion męskich, jak np. *Leszka* od *Leszek*, lub od samodzielnych derywatów żeńskich, jak *Bronia*, *Bronka* od *Bronisława*. Nieco liczniejsze są imiona żeńskie niż męskie pochodzące od wyrazów pospolitych.

Objaśnienia skrótów

ap.	– apelatyw
im.	– imię
nom. sg.	– nominativus singularis
por.	– porównaj
pseud.	– pseudonim
ps.	– prasłowiański
stp.	– staropolski
stczes.	– staroczeski
s.v.	– sub voce
ur.	– urodzony

Shortened Forms of Old Polish Compound Names and Native Names Derived from Appellatives Given as Separate Names in the 20th Century

Abstract

The paper presents a supply, the origin, and the structure of used as official names in the 20th century derivations from Old Polish compound names like *Leszek*, *Bogusz*, *Slawek*; *Dobrochna*, *Bożena*, *Mira* as well as names derived from common words, e.g. *Szczęśny*, *Zegota*, *Jagoda*, *Malina*. Frequency of occurring particular names in the 20th century was shown and an attempt to present reasons of popularity of some of them was made. Attention was drawn to innovative elements and also to some differences that occur in sets of masculine and feminine names.